

Kaj je vrstniško izobraževanje (peer education)?

Dejanski prevod angleške besedice peer je veliko obsežnejši kot ga besedi pripisujemo v naših slovenskih prevodih. "Peer" v angleščini pomeni skupino ljudi z enakimi navadami, običaji ali konjički. Predstavlja lahko skupino zbirateljev znamk, skupino učiteljev ali skupino mladostnikov, ki jih združuje enaka starost in miselnost. Vzrok za vesplošno sprejet prevod vrstniško izobraževanje je, da v našem slovenskem besednem zakladu nimamo ustreznega prevoda, in dejstvo, da se pri nas "peer education" največkrat uporablja ravno v skupinah, ki jih združuje ista starost.

Vrstniško izobraževanje v ožjem pomenu predstavlja medsebojno poučevanje znotraj skupine mladih. Mladi izobražujejo mlade. Pri tem gre lahko za "formalno" in "neformalno" obliko vrstniškega izobraževanja.

Formalna predstavlja organizirana poučevanja v okviru različnih izobraževalnih programov mladi mladim (npr. delavnice varne in zdrave spolnosti), neformalna pa medsebojno prijateljsko izmenjevanje znanja (npr. pogovor med prijatelji, sošolci...).

Cilji formalnega vrstniškega izobraževanja je posredovanje najnovejših informacij v skupine mladih, kjer se pravilne informacije z neformalnimi načini širijo dalje. Neformalne oblike širjenja informacij so na področju spolnosti zelo pomemben način kroženja informacij med mladimi. Ankete namreč kažejo, da so glavni vir informacij poleg medijev prav vrstniki. Na drugi strani pa najnovejše raziskave dokazujejo tudi, da so formalni programi vrstniškega izobraževanja učinkoviti, uspešni in dobro sprejeti tako med mladimi kot tudi strokovnimi pedagoškimi delavci. Mladi v delavnicah z mladimi voditelji lažje spregovorijo o svojih težavah in vprašanjih. Zato so tako pri nas kot tudi v tujini programi vrstniškega izobraževanja izredno cenjeni.

Spolna vzgoja in vrstniško izobraževanje

Spolnost je pomembni del življenja vsakega posameznika. Spolna vzgoja pa predstavlja proces, mrežo aktivnosti, ki se odvijajo doma, v šoli in javnosti, ter traja od malih nog in vse do pozne starosti.

Spolna vzgoja v pravem, širšem pomenu ne pomeni le poučevanje o spolnem odnosu,

menstruacijskem ciklusu in kontracepciji. Pod pojmom spolne vzgoje moramo razumeti že prve pogovore o tem, kako na svet pridejo otroci, otroško spoznavanje razlik med spoloma... Vse to se odvija praviloma doma in v vrtcih v prvih letih življenja.

Programi vrstniškega izobraževanja so le eden izmed členov v verigi celostnega pristopa v spolni vzgoji mladih.

Formalna spolna vzgoja v šolah je sprva integrirana v različne predmete, kasneje na predmetni stopnji pa se posveča vedno več pozornosti tudi spolni vzgoji v ožjem pomenu, kjer se mlade pripravljajo na njihovo aktivno spolno življenje.

Opisani model spolne vzgoje teoretično obstaja, vendar se v praksi pogosto izjalovi. Mladi so največkrat prepuščeni sami sebi ter svoji iznajdljivosti, kako in kje priti do informacij. Kvaliteta in količina teh informacij je zato pogosto vprašljiva in tako med mladimi začnejo krožiti razne zmote in miti, s katerimi se mladi spuščajo v svet spolnosti. Tu lahko pomembno vlogo odigrajo programi vrstniškega izobraževanja in dopolnijo vrzeli sistema.

Ali je lahko poučevanja o spolnosti preveč?

Večkrat slišimo, da se o spolnosti ne govori dovolj in da mladi ne dobijo dovolj kakovostnih informacij s tega področja. Pogosto je to še vedno popolnoma res in v takih primerih je nujno potrebno primerno urediti izobraževalni sistem. Žal danes neznanje na področju varne in zdrave spolnosti lahko pripelje do hudih posledic v življenju mladih.

Mnogokrat pa v praksi slišimo pritožbe mladih: "Vsako leto eno in isto! Dolgčas! Saj že vse vemo...". Zakaj pride do tega? Kako ukrepati?

Spolna vzgoja je, kot smo že omenili, dolgotrajni proces, v katerem prihaja, in mora prihajati, do ponavljanja tem. Dejstvo je, da vsi mladi v istem obdobju (starosti) niso zreli za dojetje istih vsebin v spolni vzgoji. Zato bodo posamezne informacije padla

na plodna tla pri nekemu pri trinajstih letih, pri drugemu pa šele pri osemnajstih. Ponavljanja in nadgrajevanja so torej nujna, a pozorni moramo biti, da mlade ne prenasajemo z monotonimi, dolgočasnimi, vsako leto istimi pristopi. V takih primerih učinka ne bo in mladi bodo ure spolne vzgoje prespali. Nadgrajevanje zahteva vsakokratne nove in inovativne pristope. Primer: enkrat predavanje učiteljice, drugič ginekologinje, naslednjič ustrezno izobraženega vrstnika...

Potrebna je torej pestrost in strokovnost programov primernih za različne starosti in dojemljivost. Tako odličnjak kot tudi tisti s slabšim učnim uspehom morajo odnesti osnovna znanja, ki jim bodo pomagala v odkrivanju sveta spolnosti in jim dala zadovoljivo samozavest, da pravilno ukrepajo in se primerno zaščitijo. Spolnost je pomembni del življenja vsakega.

"Mentorica, kolegica iz študentskih klopi, ki me je vpeljala v delo z mladimi je bila enkratna. Napočil je dan, ko sem pod njenim nadzorom morala izvesti delavnico. Takrat se je zgodilo tisto, kar si najmanj želiš. Razred je bil izredno neprijeten. Fantje v zadnjih klopih niti pod razno niso želeli sodelovati ne glede na vse trike, ki sem jih uporabila, da bi jih zvalila h konstruktivnemu pogovoru. Napočil je trenutek, ko sem enostavno obupala nad njimi in se posvetila ostalim. "Saj taki razgrajči itak nikoli nič ne odnesejo," sem izjavila po končani delavnici. Mentorica se je samo zasmejala. "Včasih je res nemogoče pritegniti pozornost vseh, vendar vseeno je to tisto kar mi želimo doseči!" Nisem razumela, kaj mi želi povedati. "Že, že, ampak ali ni škoda naših živcev!" "Ravno tistih nekaj mladostnikov, ki so ti delali največ težav, prav oni so skupina, ki naše informacije najbolj nujno potrebujejo. Ostali, "ta pridni", take informacije lahko poberejo drugje, npr. v knjigah, revijah, tistih nekaj najbolj problematičnih, najbolj "vsevednih", pa teh informacij nikoli niti ne bo iskalo. Saj oni itak že vse vedo!" Njena misel me je kasneje redno spremljala pri mojem delu. Vedno znova sem poizkusila pritegniti vse. Včasih sem uspela, včasih tudi ne, vendar pomembno je poizkusiti. Z leti dela, vztrajnostjo in številnimi pogovori s šolskimi delavci sem ugotovila, da ravno naša metoda vrstniškega izobraževanja največkrat uspe pritegniti vse, tudi tiste "problematične". Zato danes tudi sama učim moje nove, mlade sodelavce, kako pomembno je vzpodbuditi zanimanje pri vseh!

Vrstniško izobraževanje – za / proti?

Vrstniško izobraževanje ima številne pozitivne strani, zaradi katerih je postala metoda ena najaktualnejših oblik poučevanja na področju varne in zdrave spolnosti.

Vrstniško izobraževanje, kljub formalni obliki (znotraj šolskega programa) vsebuje elemente neformalnega, prijateljskega izmenjevanja informacij. Delavnice potekajo v sproščenem vzdušju, voditelj je mlad, odprt (a strokovno podkovan) posameznik s katerim se mladi lažje poenotijo. Mladi voditelji so miselno in idejno bližje populaciji, ki ji predavajo, zato se mladi na njih raje in bolj odkrito obračajo tudi z bolj osebnimi vprašanji.

Pomemben cilj delavnic "formalnega" vrstniškega izobraževanja je poleg posredovanja kvalitetnih informacij, predvsem spodbujanje mladih k medsebojnemu pogovoru. Mlade poskušamo oborožiti z znanjem in jih usmerjati v razvoju lastne samopodobe. Spodbujamo jih k odgovornosti do sebe in k skrbi za sovrstnike, prijatelje, znance, ki jim mladi svoje znanje lahko posredujejo. Mladostnik s tem aktivno sodeluje v širjenju informacij, kar jim vzbuja občutek samozavesti in pomembno prispeva k njegovi lastni samopodobi. Informacije pa se na ta način širijo tudi znotraj neformalnih skupin po principu domin in dosega jo še širšo populacijo.

Kaj pa negativne strani? Ker so voditelji delavnic mladi, včasih ne dovolj izkušeni in podkovani lahko pride do posredovanja nepravilnih podatkov. Zato je pri formalnem vrstniškem izobraževanju nujno potrebna strokovna podkovanost izvajalcev, kar se izvaja preko vodenega in usmerjenega izobraževanja izvajalcev ter s stalnim nadzorom, supervizijo in nadgrajevanjem njihovega znanja. Voditelji delavnic po modelu vrstniškega izobraževanja morajo biti strokovno podkovani!

Mladi se združujejo po skupinah in informacije med skupinami težje prehajajo. Zato dejstvo, da smo uspeli informacije vnesti v skupino "npr. športnikov", še ne pomeni, da bodo znanje sprejeli v skupini "npr. matematikov". Še večji prepad je ponavadi med skupinami "odličnjakov" in skupino učencev s slabšim učnim uspehom. Strokovno vodenje delavnic, dolgoročno načrtovan proces spolne vzgoje in pestrost različnih pristopov lahko ta pojav močno ublaži.

Vrstniško izobraževanje ni strogo sistematizirano, ga ni mogoče striktno usmerjati, nadzorovati in ocenjevati. Prilagaja se potrebam udeležencev, njihovemu znanju in zanimanju. Ocenjevanje znanja pridobljenega skozi delavnice vrstniškega izobraževanja z namenom nagrajevanja "najboljših" ni na mestu! Spodbuja naj se zanimanje, sproščenost, odprtost in interaktivnost udeležencev.

Ocenjevanje (anonimno) v namen evaluacije programa ima seveda svoje mesto. Zavedati pa se je potrebno, da je ocenjevanje domino efekta delavnic vrstniškega izobraževanja (tudi v krogih neformalnega izobraževanja) težko, le ne že nemogoče oceniti.

Metode vrstniškega izobraževanja

Posredovanje informacij, klasična predavanja, na temo spolna vzgoja je stara, preživela metoda, ki ne dosega potrebnih uspehov. Danes je v izobraževanju o varni in zdravi spolnosti kot še nikoli prej pomemben uspešen rezultat. Z našim delom na področjih varne in zdrave spolnosti bi morali spremeniti človekov odnos do lastnega zdravja, mu ponuditi vse potrebne informacije, ga naučiti praktičnih lastnosti in na koncu spodbuditi k aktivnemu izvajanju naučenega.

Vedeti, žal ne pomeni, da bo človek tudi ukrepal. Človek se mora zavedati lastne ogroženosti in s svojim teoretičnim in praktičnim znanjem ukrepati zaradi lastne skrbi za svoje zdravje.

V delavnicah vrstniškega izobraževanja se poslužujemo tega celostnega pristopa. Posamezniku ne ponujamo zgolj golih informacij, temveč ga naučimo in oborožimo tudi s praktičnim znanjem (uporaba, nakup kondoma). Vzgajamo ga z kritičnim pogledom za skrb do lastnega zdravja in ga motiviramo k izvajanju ustrezne zaščite.

Tell me... and I will forget. Show me... and I will remember. Involve me... and I will understand.

Pri temu uporabimo številne atraktivne tehnike, ki delavnice popestrijo in prispevajo k sproščenemu vzdušju.